

Saamelaiskäräjien kokous 5/2019, 7 §, pöytäkirjan liite 18

Totuus- ja sovintoprosessi

Asia: Saamelaiskäräjien kannanotto saamelaisten totuus- ja sovintokomission asettamisesta

Saamelaiskäräjät kokoontui Inarissa kokoukseensa (5-2019) 17.12.2019 käsittelemään ehdotusta saamelaisten totuus- ja sovintokomission asettamiseksi ja hyväksyi ehdotuksen, lausuu kannanottonaan seuraavaa:

Saamelaiset on alkuperäiskansa nykyisten neljän valtion, Norjan, Ruotsin, Suomen ja Venäjän alueella. Saamelaisilla on omana kansana ja alkuperäiskansana sekä kansallisessa että rajoja ylittävässä perspektiivissä itsemääräämisoikeus.

Saamelaiskäräjät painottaa, että mainittujen valtioiden assimilaatioprosessit ovat kohdistuneet saamelaisiin niin yhteisesti kuin yksilötasolla, kunkin kansallisvaltion ominaispiirtein ja rajat ylittävien tavoin. Saamelaiskäräjät viittaa, että valtioiden assimilaatiopolitiikka koskien saamelaisia on haitannut saamen kansan omaehtoista kehitystä ja todellisen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista saamelaisten ja yhteiskuntien välillä paikallisesti, alueellisesti, kansallisesti, rajoja ylittävästi ja kansainvälisesti.

Saamelaiskäräjät katsoo tärkeäksi, että valtioneuvosto yhteistyössä Saamelaiskäräjien ja Kolttien kyläkokouksen kanssa asettaa totuus- ja sovintokomission kokoamaan ja todistamaan saamelaisten kokemukset Suomen valtion ja eri viranomaisten saamelaiskulttuuria ja sen aineellista pohjaa rikkovista toimista ja siitä, millaisia vaikutuksia ja seurauksia niillä on ollut ja edelleen on saamelaisille alkuperäiskansana ja sen jäsenille yksilöinä, sekä tekemään tämän osaksi tunnustettua käsitystä siitä, mikä historiamme ja nykyisyytemme on. Saamelaiskäräjät katsoo komission asettamisen merkitsevän, että julkisesti tunnustetaan valtion assimilaatiopolitiikan vaikutusten vaativan korjaavia toimenpiteitä.

Saamelaiskäräjät painottaa, ettei totuus- ja sovintokomission asettaminen ole ilo eikä voitto. Tähän äärimmäiseen toimenpiteeseen ryhdytään siksi, etteivät aiemmat keinot puolustaa saamelaisten alueita ja kulttuureita ole riittäneet muuttamaan pyrkimyksiä assimiloida saamelaisia valtakulttuuriin. Komission aloittaminen on jaetun surun hetki tietoisena siitä, kuinka monet eivät omana elinaikanaan ehtineet saamaan oikeutta. Komission työn tulee purkaa ja auttaa käsittelemään traumoja, joita saamelaiset niin kansana kuin yksilöinä kantavat ylisukupolvisesti. Näiden traumojen käsittely niin yksilötasolla kuin kollektiivisesti on raskasta ja järkyttävää. Kuitenkin sen on tapahduttava edes siinä määrin, että epätasapainoa ylläpitävät toimet voidaan tunnistaa ja muuttaa, jotta saamen kansan oikeus itsemääräämiseen myös sisäisesti voi toteutua. Saamelaiset omistavat omat elämäkokemuksensa ja historiansa, ja näin ollen he ovat myös avainasemassa siinä, kuinka ylisukupolvista taakoistaan selviävät. Saamelaisilta ei saa viedä tämän prosessin aikana mahdollisuutta löytää itse tietään kohti paranemista. Tämä edellyttää, että saamelaisille on prosessiin valmistauduttaessa, sen aikana ja sen jälkeen tarjolla saamenkielistä ja kulttuurisensitiivistä henkistä ja psyykkistä tukea.

Saamelaiskäräjät odottaa valtion resursoivan saamelaisia syrjivien rakenteiden muutostyön sekä lopettavan harjoittamansa assimilaatiopolitiikan, jota tapahtuu tässäkin hetkessä, nyt, joka päivä, jotta uusien taakkasiirtymien jatkumo voitaisiin katkaista. Saamelaiskäräjät painottaa, että todellisen tasa-

arvon ja yhdenvertaisuuden saavuttamiseksi tulee kansainvälisesti hyväksytyjä ja sitovia ihmisoikeuksia ja alkuperäiskansaoikeuksia kunnioittaa ja soveltaa paikallisesti, alueellisesti, kansallisesti, rajoja ylittävästi ja kansainvälisesti, erityisesti YK:n julistuksen alkuperäiskansojen oikeuksista hengessä.

Saamelaiskäräjät kiittää saamelaisyhteisöä osallistumisesta totuus- ja sovintoprosessin valmisteluun. Saamelaiskäräjät kiittää myös asiantuntijoita, joiden panos valmistelussa on ollut erittäin tärkeä. Viimeiseksi Saamelaiskäräjät kiittää Kolttien kyläkokousta ja Suomen valtiota neuvotteluprosessista.

Inarissa 17.12.2019

Tiina Sanila-Aikio
puheenjohtaja

Pia Ruotsala-Kangasniemi
hallintopäällikkö

Saamelaiskäräjät päätti kannanotosta kokouksessaan 5/2019, 7 §.

Sámedikki čoahkkin 5/2019, 7 §, beavdegirjji mielddus 18**Ášši: Sámedikki bealiváldin sámiid duohtavuoda- ja soabadankommišuvnna ásaheamis**

Sámediggi čoahkkanii Anáris dievasčoahkkimii (5-2019) 17.12.2019 giedahallat evttohusa sámiid duohtavuoda- ja soabadankommišuvnna ásaheami várás ja dohkkehii evttohusa, cealká bealiváldimis čuovvovačča:

Sámit leat eamiálbmot dálá njealji stáhta, Norgga, Ruota, Suoma ja Ruošša viidodagas. Sámiin lea iežas álbmogin ja eamiálbmogin sihke sisriikkalaš ja rájaid rasttildeaddji perspektiivvas iešmearridanvuoigatvuohta.

Sámediggi deattuha, ahte guoskevaš stáhtaid assimilašuvdnaproseassat leat čuohean sámiide nu oktasaččat go ovttaskas olbmo dásis, iešguđege nationálastáhta iešvuođaguin ja rájaid rasttildeaddji vugiiguin. Sámediggi čujuha, ahte stáhtaid assimilašuvdnapolitihkka guoskkadin sámiid lea hehtten sámeálbmoga ieševttolaš ovdáneami ja duođalaš dásseárvvu ja ovttaveardásašvuođa ollašuvvama sámiid ja servodagaid gaskkas báikkálaččat, guvllolaččat, sisriikkálaččat, rájaid rastá ja riikkaidgaskasaččat.

Sámediggi geahččá dehálažžan, ahte stáhtaráđđi oktasašbarggus Sámedikkiin ja Nuortalaččaid siidačoahkkimiin ásaheami duohtavuoda- ja soabadankommišuvnna čohkket ja duođastit sámiid vásáhusaid Suoma stáhta ja sierra virgeoapmahaččaid doaimmain, mat leat rihkkon sáme kultuvrra ja dan ávnnaslaš vuođu, ja das, makkár váikkuhusat ja čuovvumušat dain leat leamaš ja ainge leat sámiide eamiálbmogin ja dan lahtuide ovttaskas olmmožin, sihke dahkat dán dovddastuvvon áddejumi oassin das, mii lea historjámet ja dálá áigámet. Sámediggi geahččá kommišuvnna ásaheami mearkkašit, ahte almmolaččat dovddastuvvojit stáhta assimilašuvdnapolitihka váikkuhusaid eaktudeaddji divvu doaibmabijut.

Sámediggi deattuha, ahte duohtavuoda- ja soabadankommišuvnna ásaheapmi ii leat illu iige vuoiu. Dákkár duođalaš doaibmabidjui álgojuvvo danin, ahte ovddit vuogit bealuštit sámiid guovlluid ja kultuvrraid eai leat reahkkán rievdatit figgamušaid assimileret sámiid váldokultuvrii. Kommišuvnna álggaheapmi lea juogaduvvon morraša boddu das diđolažžan, man olusat eai eallináiggiset geargan oážžut vuoigatvuođa. Kommišuvnna bargu galgá burgit ja veahkehit giedahallat traumaid, maid sámit leat nu álbmogin go ovttaskas olmmožin guoddán buolvvas nubbái. Dáid traumaid giedahallan nu ovttaskas olbmo dásis go kollektiivvalaččat lea lossat ja hui morašlaš. Goittotge dat galgá dáhpáhuvvat juoba dan mearis, ahte doaimmaid, mat dagahit eahpeštádisvuođa, sáhtá dovdat ja rievdatit, vuoi sámeálbmoga vuoigatvuohta iešmearrideapmái maiddái siskkáldasat sáhtá ollašuvvat. Sámit oamastit iežaset eallinvásáhusaid ja historjjá, ja ná leat sii maiddái guovddáš sajis das, man láhkai badjel buolvvaid olli nođiin cevzojuvvo. Sámiin ii oaččo doalvut dán proseassa áigge vejolašvuođa gávdnat ieš luotta buorráneami guvlui. Dát eaktuda, ahte sámiide lea prosessii ráhkkanettiin, dan áigge ja dan maŋŋá fállun sáme gielat ja kultursensitiivvalaš vuoiŋŋalaš ja psyhkalaš doarjja.

Sámediggi vuordá stáhta resurseret sámiid vealaheaddji ráhkadusaid nuppástusbarggu sihke loahpahit dan ollašuttán assimilašuvdnapolitihka, mii dáhpáhuvvá dänge bottus, dál, juohke beaivve, vuoi ođđa noađdesirdašuvvamiid joatkašuvvama sáhtášii botket. Sámediggi deattuha, ahte duođalaš

dásseárvvu ja ovttaveardásašvuođa juksama dihtii galgá riikkaidgaskasaččat dohkkehuvvon ja čadni olmmošvuoigatvuođaid ja eamiálbmotvuoigatvuođaid gudnejahttit ja heivehit báikkálaččat, guvllolaččat, sisriikkalaččat, rájáid badjel ja riikkaidgaskasaččat, erenomážit ON:id julggaštusa eamiálbmogiid vuoigatvuođaid vuoigatvuođaid.

Sámediggi giitá sámeservoša oassálastimis duohtavuođa- ja soabadanproseassa válmmaštallamii. Sámediggi giitá maiddáái áššedovdiid, geaid bargu válmmaštallamis lea leamaš erenomáš dehálaš. Dás loahpas Sámediggi giitá vel Nuortalaččaid siidačoahkkima ja Suoma stáhta ráđđádallanproseassas.

Anáris 17.12.2019

Tiina Sanila-Aikio
ságajođiheaddji

Pia Ruotsala-Kangasniemi
hálddahushoavda

Sámediggi mearridii bealiváldima birra čoahkkimis 5/2019, 7 §.

Sämitige čuákkim 5/2019, 7 §, pevdikirje lahtos 18**Äšši: Sämitige uáivilalmottás sámmilij tuotávuotá- já sovâdâttâmkomissio aasâtmist**

Sämitigge čokkânij Anarist čuákkimân (5-2019) 17.12.2019 kiedâvuššâđ iävtuttás sámmilij tuotávuotá- já sovâdâttâmkomissio aasâtmân já tuhhiittij iävtuttás, ciälkká uáivilalmottássân čuávvoov:

Sámmiliih láá algâaalmug táálái neelji staatâ, Taažâ, Ruotâ, Suomâ já Ruošâ kuávlust. Sámmilijn lii jieijás aalmugin já algâaalmugin sehe aalmuglii já raajijd rastaldittee uáinust jiešmeridemvuoigâdvuotâ.

Sämitigge tiäddut, ete mainâšum staatâi assimilaatioproseseh láá čuáccám sámmiláid nuuvt ohtsávt ko ovtâškás ulmuu tääsist-uv, jieškote-uv aalmugstaatâ jiešvuođâiguin já raajij rasta. Sämitigge čuujoov, ete staatâi assimilaatiopolitiik sámmilij háárán lii häittidám sâmiaalmug jiešráđálii ovdánem já tuođálii täsiáárvu já oovtviárdásâšvuodâ olášume sámmilij já ohtsâškuudij kooskâst páihálávt, kuávlulávt, aalmuglávt, raajij rasta já aalmugijkoskâsávt.

Sämitigge ana tergâdin, ete staatâräädi oovtâstpargoost Sämitiggijn já Nuorttâlij sijdáčuákkimáin aasât tuotávuotá- já sovâdâttâmkomissio nuurrâđ já tuođâštiđ sámmilij feerim Suomâ staatâ já ton sierâ virgeomâhái sâmikulttuur já ton materiaallii vuáđu rikkoo tooimâin já tast, magareh vaikuttásah já čuávumušah tain láá lamaš já ain láá sámmiláid algâaalmugin já ton jesánáid ovtâškás olmožin, sehe toohâđ taam uáassin tubdâstum ibárdásân tast, mii lii mii historjá já tááláá äigi. Sämitigge ana, ete komissio asâtem uáivild tom, ete almolávt tubdâsteh, ete staatâ assimilaatiopolitiik vaikuttásah väätih pyredeijee tooimáid.

Sämitigge tiäddut, ete tuotávuotá- já sovâdâttâmkomissio asâtem ij lah ilo ige vuáittu. Taan tuođálii tooimân kalga riemmâđ tondiet, ko oovdeb vyevih piäluštiđ sámmilij kuávluid já kulttuuriijd iä lah pijssám nubásmittiđ viggâmušáid assimilistiđ sámmilijđ váldukulttuurân. Komissio algâtem lii juohhum soro tile tiäđulâžžân tast, mon kales iä jieijás eellimääigi kiergânâm finniđ vuoigâdvuodâ. Komissio toimâ kalga lekkâđ já išediđ kiedâvuššâđ traumaid, maid sámmiliih nuuvt aalmugin ko ovtâškás olmožin kyeddih suhâpoolvást nuubán. Tai traumai kiedâvuššâm nuuvt ovtâškás ulmuu tääsist ko meid kollektivlávt lii lussâđ já hirmástuttee. Kuittâg tot kalga tábâhtuđ tienuuvt, ete epitasitiádu paijeentuállee tooimáid puáhtá tubdâstiđ já nubásmittiđ, vâi sâmiaalmug vuoigâdvuotâ jiešmeerridmân meid siskiibeln puáhtá olášuđ. Sámmiliih omâsteh jieijás eellimfeerimijđ já historjá, já návt sij láá meid tehálumos sajattuvâst tast, maht sij suhâpuolvâi paijeel ulátteijee noođijn cevzih. Sámmilijn ij uážu tuálvuđ taam proosees ääigi máhđulâšvuodâ kavnáđ jieš pálgá puárránmân. Taat váátá tom, ete sámmiláid lii prosesân ráhtâdâtdijn, ton ääigi já ton maņa fáallun sâmikielâlâš já kulttuursensitiivlâš jieğâlâš já psyykkisâš toorjâ.

Sämitigge vuárdá, ete staatâ addel resursijđ sámmiláid olgošteijee ráhtusij nubástuspaargon sehe jaska ton hárijuttem assimilaatiopolitiik, mii tábâhtuvá tääl-uv, jyehi peeivi, vâi uđđá nuádisirdâšum jotkum puáhtá potkiđ. Sämitigge tiäddut, ete tuođálii täsiáárvu já oovtviárdásâšvuodâ juksám tiet kalga aalmugijkoskâsávt tuhhiittum já čannee olmoošvuoigâdvuodâid já algâaalmugvuoigâdvuodâid kunnijâttiđ já heiviittiđ páihálávt, kuávlulávt, aalmuglávt, raajij rasta já aalmugijkoskâsávt, eromâšávt OA julgâštus algâaalmugij vuoigâdvuodâi mielđ.

Sämitigge kijttá sámesiärváduv uásálistmist tuotâvuotâ- já sovâdâttâmpoosees valmâštâlmân. Sämitigge kijttá meid äššitobdeid, kiäi uási valmâštâlmist lii lamaš eromâš tehálâš. Majemužžân Sämitigge kijttá Nuorttâlij sijdâčuákkim já Suomâ staatâ ráđádâllâmprosesist.

Anarist 17.12.2019

Tiina Sanila-Aikio
saavâjođetteijee

Pia Ruotsala-Kangasniemi
haldâttâhhovdâ

Sämitigge meridij uáivilalmottâsâst čuákkimistis 5/2019, 7 §.

Sää'mtee'gğg sääbbar 5/2019, 7 §, på'rddke'rjvällddök mie'lddös 18**Ä'sš: Sää'mtee'gğg peä'lvällddmōš sä'mmlai tuōttvuōtt- ja suävādvuōttkomissio šiotummša**

Sää'mte'gğg noorōōdi Aanrest mâaimōs sääbrasas (5-2019) 17.12.2019 kiōtt'tōōllād e'tkkōōzz sä'mmlai tuōttvuōtt- da suävādvuōttkomissio šiotteem väaras da priimi e'tkkōōzz, ceälkk peä'lvällddmōšān nāāi't:

Sä'mmla lie alggmeer ānn'jōž neellj riikk, Taarrjānnam, Ruōccjānnam, Lää'ddjānnam da Ruōššjānnam vuu'dest. Sä'mmlain lij jii'jjes meeran da alggmeeran nu'tt meersaž ko på'jjel raa'ji vuällai perspektiivāst jiōččeä'rreemvuōiggādvuōtt.

Sää'mte'gğg peejj teādd tōōzz, što peāggatum riikki assimilaatioprosee'ss lie kuōsktam sä'mmlaid nu'tt ohttsi'žze ko ohttu ooumžen, juō'kk meersažriikk jii'jjesnallšemvuōđivui'm da på'jjel raa'ji vuällai naa'livui'm. Sää'mte'gğg vii'ttai, što riikki assimilaatiopolitiikk sä'mmlaid kuōsktee'l lij häittam sää'm meer jiōččmäāinlaž oūdnummuž da tuōđlaž tää'ssāārv da oōutverddsazvuōđ teāuddmōōžž sä'mmlai da ohttsažkoo'ddi kōōsk pääiklanji, vooudlanji, meersanji, på'jjel raa'ji vuäll'jen da meeraikōskksanji.

Sää'mte'gğg vuāinn tää'rkes ä'sšen, što riikksuāvtoš ohttsažtuājast Sää'mtee'gğgin da Saa'mi sijddsābbrin šiotōād tuōttvuōtt- da suävādvuōttkomissio noorrād da tuōdsted sä'mmlai kiōččlāstmōōžžid Lää'ddjānnam riikk da jee'res ve'rğgnii'kki säā'mkulttuur da tōn aunnsallaš vuāđ čuōccteei tuāimin da tō'st, mākam vaaiktōōzz da seu'rrijōōzz tōin lie leāmmaž da oinn lie sä'mmlaid alggmeeran da tōn vuāzzli'žžen, di tuejjeed tān vue'ssen tobdstum fi'ttjōōzzāst tō'st, mii mij historia da ānn'jōž āi'gğg lij. Sää'mte'gğg keāčč komissio šiotummmuž miārkkšōōvvām, što oīmmses tobdstedt riikk assimilaatiopolitiikk vaaiktōōzzi kai'bbjem teevvai tuāimid.

Sää'mte'gğg peejj teādd tōōzz, tuōttvuōtt- da suävādvuōttkomissio šiotummmuš ij leāku rāmm ij-ka vuāittmōš. Tān pukin mâaimōs tuei'mme āā'ljet tōn diōtt, što āāi'jab neāv v peālsted sä'mmlai vuu'did da kulttuurid jie leāku ri'jttjam mu'tted pōrggmōōžžid assimilā'sted sä'mmlaid vā'lddkulttuure. Komissio alttummuš lij juōkkum pe'ccel teādstee'l tōn, mā'htt māāng jie jii'jjes jie'llemāi'gğgen kiōrggnam vuāžžad vuōiggādvuōđ. Komissio tuāj šādd pu'rğgeed da vie'kkted kiōtt'tōōllād traumaid, koid sä'mmla nu'tt meeran ko ohttu ooumžen kue'dde på'jjel puōlvvōōggi. Tāi traumai kiōtt'tōōllmōš nu'tt ohttu ooumžen ko kollektiivlanji lij lossād da täärmto'tti. Kuuitāg tōn ālgg tuejjeed hā't tā'mmet, što panntāā'ssteādd tuō'll'jeei tuāimid vuei'tet tobdsted da mu'tted, nu'tt što sää'm meer vuōiggādvuōtt jiōččeä'rrummša vuāitt še meer se'st teāuddjed. Sä'mmla vuā'mste jii'jjes jie'llemkiōččlāstmōōžžās da historias, da nāāi't sij lie še čouddi sāā'jest tō'st, mōōn nalla på'jjel puōlvvōōggi nuāđsteez se'lvvne. Sä'mmlain ij vuāžž viikkād tān prosee'ss āi'gğgen vuei'ttemvuōđ kaunnād jiōčč čuākkkses puārnm ārra. Tāt oudldāstt, što sä'mmlaid lij prosessa valmštōōttmen, tōn āi'gğgen da māņņa tōn vuāžžmest säā'mkiōllsaž da kulttuursensitiivlaž jiōgglaž da psyykklaž tuārjjōs.

Sää'mte'gğg vuārdd riikk resursā'stem sä'mmlaid čārstei raajōōzzi muuttāstuāj di jōskkām harjite'mes assimilaatiopolitiikk, kāā'tt šādd oinn tān še poodd, āā'n, juō'kk peei'v, što ođd nue'ddse'rddmi juā'tkkem vuāitčeš pue'tkkēed. Sää'mte'gğg peejj teādd tōōzz, što tuōtt tää'ssarvvu da oōutverddsazvuō'tte kuāsttām oū'dde ālgg meeraikōskksanji primmum da čōōnni ooumažvuōiggādvuōđid da alggmeervuōiggādvuōđid ci'sttjed da suāvldeed pääiklanji, vooudlanji, meersanji, på'jjel raaji vuäll'jen da meeraikōskksanji, jeā'rben ŌM alggmeerai vuōiggādvuōđi čōōdtōōzz jiō'gğge.

Sää'mte'gğ spä'ssbââšš sää'mõõutstõõzz vuässõõttmest tuõttvuõtt- da suävâdvuõttprosee'ss valmštõõllma. Sää'mte'gğ spä'ssbââšš še ä'sštobddjid, koi tuâjj valmštõõllmõõzzâst lij leämmaž samai tää'rkes. Mââimõsân Sää'mte'gğ spä'ssbââšš saa'mi sijddsâbbar da Lää'ddjânnam riikk sagstõõllâmprosee'ss õõudâst.

Aanrest 17.12.2019

Tiina Sanila-Aikio
saaggjää'dteei

Pia Ruotsala-Kangasniemi
vaaldâšmjää'dteei

Sää'mte'gğ tu'mmii peä'lvälldmõõžžâst sâbbre'stes 5/2019, 7 §.